

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дн Сава Йорданов Василев

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен '**доктор**'

в област на висше образование

2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1. Филология

докторска програма Българска литература

Автор: Дора Василева Маринова

Тема: Конципиране на българската история в романа от 90-те години на XX век до днес

Научен ръководител: доц. Дфн Татяна Иванова Ичевска

(акад. дл., н. ст., име, презиме, фамилия – научна организация)

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-1810 от 10. 06.2020 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Конципиране на българската история в романа от 90-те години на XX век до днес“ за придобиване на образователната и научна степен '**доктор**' в област висше образование на висше образование, 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Българска литература. Автор на дисертационния труд е Дора Василева Маринова – докторантка в <редовна / задочна форма на обучение / на самостоятелна подготовка> към катедра История на литературата и сравнително литературознание с научен ръководител Татяна Иванова Ичевска от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Дора Василева Маринова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС 'магистър')

- заповеди за записване в докторантура, прекъсване на обучението (поради майчинство) и за продължаване на обучението;
- заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността с успех (6, 00);
- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;
-

Докторантът е приложил 5 публикации/статии

Нямам бележки и коментар по документите

2. Кратки биографични данни за докторанта

Дора Василева Маринова е родена на 01.11.1988 г. Докторант е по Съвременна българска литература. Зачислена е през 2016 г. Придобива бакалавърска и магистърска степен в ПУ „Паисий Хилендарски“. Владее добре английски език. В продължение на две години води семинарни упражнения със студенти по Българска литература след Първата световна война. Участва в различни научни форуми с доклади, които издават интереса ѝ към образите на историята и историческите личности в съвременната българска проза. Част е от литературен блог, присъства с текстове в съвременната периодика.

3. Актуалност на тематиката

Намирам избора на проблематика в дисертационния труд за актуален в научно и научно приложно отношение. Интересът на съвременната ни проза, особено в жанра на романа, към историческото минало на България в годините след Десети ноември 1989 г. повдига много въпроси, визиращи мисленето за историята извън директивите на цензурата и автоцензурата, познати ни от на социализма. Въпреки това, историческата ни проза през въпросната епоха има своите големи постижения в лицето на забележителни майстори като Емилиян Станев, Димитър Талев, Димитър Димов, Генчо Стоев, Вера Мутафчиева и много други. Натрупаният опит прави още по-актуален въпроса за случващото се в литературата на

постсоциалистическото общество – има ли то своите нови, значими концепти, работят ли те в посока на продължаване на натрупания опит в смисъл на приемственост и традиция, или по-скоро се стремят към нейното преодоляване и опровергаване. Това предполага висока степен на актуалност, но активира и сериозни очаквания, особено ако се имат пред вид задачите, които си поставя дисертационния труд.

4. Познаване на проблема

Докторантката е добре запозната с проблематиката, има творчески подход към избрания литературен материал и показва умения да работи с него.

5. Методика на изследването

Изборът на методика е част от личностните качества и присъствие в науката. Тъй като не познавам докторантката, мога да съдя за отношението ѝ към обекта на изследване единствено по особеностите на стила и методологическата парадигма. Толкова повече, че текстът не афишира нарочен избор на методика, която да се ползва като универсален ключ при решаването на литературоведското уравнение. Не крия, че това ми допада – всяко литературоведско поле и инструментариум могат да бъдат полезни, стига да не изневеряват на текста, автора и преследваната научната теза. Личният ми опит и практика потвърдиха подозрението, че изборът на методика зависи на първо място от обекта на изследване. Понякога и от внезапното хрумване или от дълго износвана идея, която в някакъв момент открива най-прекия път към себе си. Струва ми се, че и в случая с Дора Маринова имаме сполучливо намерен компромис между чужд и собствен опит, което отваря пътя за осъществяване на най-важния етап от изследването – аналитичното боравене с романовия текст да получи легитимност на по-високо, дескриптивно равнище, и да завърши със собствени изводи и оценки.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от стандартните в повечето случаи Увод, четири глави, Заключение, Библиография, Цитирани художествени текстове, Цитирана литература и Използвана литература. В духа на последните изисквания към жанра в частта на Увода биват заявени поставените цели и задачи. Любопитното в случая е, че, преди да се влезе в параграфа „Цели и задачи“, бива декларирано: една от задачите е да се види „как биват проблематизирани паметта и забравата в съвременните български романи, тематизиращи нашата история“. Иначе казано, основното се свежда до склонността на писателя да озвучава и интерпретира част от историческите събития и да забравя за други. Именно този проблем застава в основата на идеята за водещите концепти в изграждането на романовете сюжети, т.е. – до авторската

философия на историята. Недвусмислено се заявява, че са избрани романи, фокусирани върху важни периоди от историята. Целта е да се проследят механизмите, с които – или чрез които – се сглобява миналото. Да, изборът на период е водещ критерий и предопределя предпочитанията на докторантката. Разбираме и защо за горна граница е приета годината 2016. От принципно значение е уговорката, че първо по важност е аналитичното вглеждане за сметка на почти невъзможния опит за изчерпателност. Във връзка с казаното се натъкнах на детайл, който може лесно да бъде подминат, но намирам за задължителен в случаи като този, а именно, че липсват сигурни критерии, които да оправдаят избора на визираните романи. Следователно, могат да се появят читателски несъгласия спрямо отделни заглавия от гледна точка на собствените критерии за качество.

По-важно обаче е да се помисли дали формулата „тематизиране на историята“ е достатъчно коректна, въпреки широката ѝ популярност и употреба, защото сама по себе си историята не е и не може да бъде тема – противното би означавало да се романизира като понятие, т. е. на бъде герой и персонаж. Струва ми се далеч по-оправдано да говорим за съвременни романи, създадени през модерните времена от края на 20 и началото на 21 век, чиито сюжети се облягат на факти и събития от историята и миналото. Всъщност, докторантката разбира това и по-нататък в изследването си залага на критерии, които я карат да се придържа към далеч по-оправданото разбиране за жанра, а именно – като за романи с исторически сюжети и съдържание.

И още една заявка: водещ в хода на работата ще е сравнително-типологичният анализ. Направена е и таблица с имената на авторите и заглавията на романите, в която е обозначен историческия период, спрямо който са ориентирани сюжетите. Това са Евгения Иванова с „Фото Стоянович“ (2007) – Възраждане, Величка Настрадаинова с „Заради дякона Игнатия“ (2009) – Възраждане, Милен Русков с „Възвишение“ (2011) – Възраждане, Георги Божинов „Калуна-каля“ (1988) – Възраждане, Лиляна Михайлова „Грехът на Малтица“ (1981) – Възраждане, Стефан Бакърджиев с „Ex Oriente iux. Фердинанд и мечтата за Константинопол (2010) – годините след Освобождението, Петър Маринков с „Пролом“ (2012) – годините след Освобождението, Христо Карастоянов с „Една и съща нощ“ (2014) – 20-те години на ХХ век, Ангел Игов с „Кротките“ (2015) – 40-те години на ХХ век, Весела Ляхова с „Бежанци“ (2013) – 40-те години на ХХ век, Соня Тодорова с „Перлите на Ади Ландау“ (2016) – 40-те години на ХХ век.

Първа глава, „Литература и история“, прави преглед на водещи литературоведски изследвания от годините на социализма и до най-ново време, посветени на романите с

исторически сюжети, и се стреми очертае основните „проблемно-тематични полета“, по изрече на докторантката. Оказва се, че доминира интересът към две важни епохи с ключови исторически събития като Априлското въстание и Балканската война – но в рамките на един по-ранен етап от развитието на литературата ни, ако не се броят редките изключения след него.

Подглавата „Жанрови тенденции и литературни експерименти“, както и други части от дисертацията, често се доверява на написаното от Младен Влашки, на първо място на идеята за двуканалното движение на романите с исторически сюжети след 1990 г.: такива, които избират традиционното за жанра повествование, и романи, които залагат на стилния експеримент. Изхожда се от тезата, че, с редки изключения, може да се говори за исторически роман в същинския смисъл на думата. Следващата подглава с непретенциозното заглавие „Българският исторически роман“ намирам за повече от амбициозна и противоречива в желанието ѝ да изгради фундамент от доста на брой постановки, засягащи както жанра на романа, така и отношението *литература – история*, които ми е трудно да коментирам. Тук могат да се задават премного въпроси като се започне с наличностите и се стигне до отсъствията на автори и текстове, свързани с проблематиката. Собственият ми прочит остана леко дезориентиран в плетеницата от идеи, литературоведски, философски, психоаналитични и други тези, при това в компанията на литературноисторически екскурси, които си поставят амбициозната задача да осъществят прехода от един език към друг – от теория към аналитична практика, т.е. от абстрактно към конкретно. За „арматура“ е послужил хронологичния принцип и това в някаква степен успява да удържи разбягващите се „езици“ и „гледки“ към романа, все още настоятелно определян като исторически. Така се стига до периода на постмодерните превъплъщения на историята. По важното в случая е, че се прави едно разграничение, според което има типични исторически романи и романи за историческото минало. Тук отново за база е взета теза на Младен Влашки, а тя, на свой ред, залага на идеята, че типичният исторически роман се придържа към историческата истина, т.е. има друго, по-високо равнище на претенции за достоверност, често и презумпция за епическа мащабност, а романите за историческото минало боравят по-свободно с фикцията, с различните видове условност, и са фокусирани преимуществено върху съдбата на обикновения човек. Последните са обърнати към миналото, но и това обръщане е дотолкова свободно, че да се осигури по-леко и артистично придвижване през териториите на миналото. Опитах се да „преведа“ по свой начин казаното от докторантката, без да изневерявам на смисъла. Моделът безспорно е интересен и вероятно има своите сериозни основания, но заедно с това, поне у мен, създава усещане за несигурност. И то не само при изпробването му върху романи от по-ново време, а и върху класически образци от по-близкото и по-далечното минало... Именно заради постмодерния принцип на опониране

на модерността, който, както се казва в дисертацията, отхвърля или се опитва да възстанови миналото в името на бъдещето. Бих добавил, че в този отказ от телеологизъм се крие нещо обнадеждаващо – дотолкова, доколкото проблемът за миналото и историята съществува само тук и сега, в рамките на собствената ни екзистенциалност. Но това вероятно е и неговата драма. Очевидно иде реч за друг вид релативизъм – различен от този, който ни предлагат модерни за времето си, а и днес, романи като „Времето на героя“ на Васил Попов и „Циклопът“ на Генчо Стоев.

И още нещо се подчертава в изследването на базата на установения вече в литературознанието ни опит: постмодернизмът приема, че *цялата историография е неоправимо неустойчива, следователно не може да има абсолютна истина или допълваща я частна истина*. Така бива възприето разбирането, че не фактите и събитията са важни, а тяхното конструиране чрез системите на езика и различните дискурси. Вървейки по тези следи, докторантката логично достига до подглавите 2.3. „Постмодерен исторически роман“ и 2.4. „Постмодернизъм в България“, които, ако трябва да бъдем по-педантични, не звучат равностойно или поне не достатъчно оправдано в този порядък...

Без съмнение най-интересни и съдържателни – каквото и да означава думата съдържателен – са главите, в които Дора Маринова се посвещава на избраните романи и прави своите аналитични наблюдения. Видими са пристрастията и интереса, с който работи върху романа на Милен Русков „Възвишение“. В посветените му немалко на брой страници се търси деликатната граница между исторически достоверното и авантюрата на експеримента. Част от наблюденията закономерно са свързани с коментар на езика и стила. Прочетох с интерес въпросните страници и считам, че докторантката има усет за детайл и умение да функционализира прочита си до степен, при която текстът се изправя с целия си ръст и е склонен да разговаря по друг начин с читателя. Въпреки това не откривам кой знае какви основания за разточителните, както ми се сториха, екскурси с примери и позовавания на Вазов, Ботев, като изключим страниците, в които се активира концептът Левски. Не образът, а именно концептът... Горепосоченото е в комбинация с преизобилно присъствие на подробности и теории за революционното движение през Възраждането, които на моменти отклоняват вниманието и силно изтъняват нишката на критическото сюжетизиране... Още по-стресираща е ситуацията с изневиделица появилите се имена на Гео Милев и Дебелянов по повод тезата за функциониращите национални митове, както и появата на фрагмент, който ни пренася в света на два разказа от „Старопланински легенди“ на Йовков. Нищо лошо, само по себе си всяко едно от тези хрумвания има своите формални основания, но ми идва наум

въпросът за мярата, която може да остави вратата толкова широко отворена, че да усетим нездравословните последствия от интерпретационното течение...

Финалните редове за „Възвишение“ показват, че Дора Маринова е намерила своя код за дешифриране на романа и е формулирала посланията му в още по-широк контекст, опирайки се въобще на авторовите постижения в жанра. А това наистина е много важен етап от нейната работа. Съвсем друг е въпросът доколко прочетеното се приближава или отдалечава от/до нечия представа за достойнствата на книгата като вид паразитиране върху тялото на историята или поне върху онова, което е останало от него след операцията по препрочитането и фикционализирането му.

Намирам за интересни страниците, посветени на Величка Настрадаинова и романа ѝ „Заради дякона Игнатия“, защото се повдигат непреходно важни въпроси, свързани с предаването на Левски, погребването на останките му, неговото митологизиране, отказът да бъде канонизиран и други. Дора Маринова се е справила с респектиращ обем от изследвания и материали, посветени на личността, делото и архива на Левски, което е доказателство за нейната добросъвестност и отговорност на изследовател, но в някои моменти, увлечена от интереса, който предизвикват всички тези факти, увлича и нас и неволно ни кара забравим най-важното: а то е дебатът за романа и неговите качества. Интригуваща е и частта, посетена на „Фото Стоянович“ от Евгения Иванова. Тук подходът е по-различен, защото жанровата парадигма е друга. Интересен и оригинален е изборният ъгъл на гледане към миналото – „фотографирането“ на историята, в буквалния и преносния смисъл на думата, но не по-малко интригуващи са наблюденията на докторантката, която без съмнение е била привлечена от възможностите, които предлага произведението. Поставен в раздела на постмодерната литература – на постмодерния роман, – „Фото Стоянович“ е книгата, накарала Дора Маринова да задава сериозни въпроси към самата себе си за границите и възможностите (защо не и опасностите) на постмодерното мислене за историята: наистина повече като диалог с историята, но като че ли проведен повече заради собствените – възможни и невъзможни – отражения в огледалото на миналото.

Особено полезен за осмисляне на естетическите преобразования на историческите събития и ролята на детайла в художествения текст е контрастивният прочит на „Калуния-каля“ на Георги Божинов и написаното от Макгахан в „Турските зверства в България“. Винаги, когато откриваме основания за междутекстов диалог, имаме и поводи за сериозна тревога. Особено когато иде реч за различни в жанрово отношение текстове – в случая художествен и журналистически/документален... Откриването на близост на равнище детайл е чудесна

възможност да се проследи и осмисли механизмът, който работи в полза на художественото усвояване на фактите. Затова ми се стори, че тази част, след многозначителна поредица от сравнения между двата текста, приключи някак внезапно и се отклони от пътя си, поставяйки други въпроси – за литературното битие на романа, за неговата вписаност/невписаност в историческия и политическия контекст на 80-те години, от там и за литературната му оцененост и недооцененост, за прецедента с преиздаването му и опита за реанимиране, съпроводен от свръхнатовареност на очакванията и всевъзможни суперлативи... Тук добра работа би свършила една статия на Иван Станков, специално посветена на новото издание, появило се като инициатива на Деян Енев, защото там, в рамките на добрия тон, се прави опит да се произстуди патоса в говоренето за романа като нещо недовидяно, недооценено и забравено. Струва ми се, че написаното в статията би улеснило отговорите на много въпроси и би помогнало за по-бързото достигане до онази обективна оценка за романа, която не ощетява качествата му, но заедно с това държи сметка и за случилото се след маркетинговото му и рекламно ускорение по спиралата на пазарно-издателските интереси.

„Грехът на Малтица“ от Лиляна Михайлова е сериозно изпитание за всеки уважаващ себе си литературовед, защото работи с добре известно сюжетно клише, познато ни от литературата и киното – за самоотвержената жена, която в името на делото и конспирацията е готова да поеме тежестта на греха и срама на морално пропадналата личност, а след граничното време и настъпилния обрат не може да намери свидетели и сили, за да измие хулите и да получи полагащото ѝ се признание. От тази гледна точка романът не ни представя нещо кой знае колко оригинално. Но за нас са важни оценките на Дора Маринова, а те на места, може би напълно оправдано, са останали под знака на преразказа и коментара. В името на идеята, че между „Грехът на Малтица“ и „Фото Стоянович“ има сериозни различия.

Глава трета „Следосвобожденска България след 90-те години на XX век“ съдържа пет глави, а именно, „Стефан Стамболов в съвременния български роман“, „Пролом“ и проломите в българското историческо и духовно битие“, „Ex Oriente iux. Фердинанд и мечтата за Константинопол“ – история и употреби“, „Властта, свободата и смъртта в романа „Една и съща нощ“ на Христо Карастоянов“, „От Арабаконак до Арабаконак за (не) научените уроци на историята. Опит за обобщение“. Опитът да се направи кратък, но съдържателен преглед на историографията за Стамболов е оправдан дотолкова, доколкото поставя началото на голямата и винаги заредена с крайни оценки и всевъзможни напрежения тема за ролята на Стамболов в нашата история. Видно е желанието да се очертае обективната картина на различните интерпретации и тежнения в разглежданите романи, като се достига до извода, че последните от една страна се стремят да реабилитират Стамболов и делото му, но заедно с това поставят

началото на нов литературен мит – въпреки амбицията на повечето от писателите да видят както светлите, така и тъмните страни на един от първите и най-видни строители на нова България. Така се осъществява плавно преминаване към романа на Петър Маринков и заявеното от него, че с времето трагичната фигура на Стамболов ще става все по-митична, защото големите народи правят история, а малките – фолклор. И тук Дора Маринова избира стратегията повече да преразказва и коментира, отколкото да оперира с цялата строгост на литературоведския инструментариум. Съгласен съм, че има ситуации, при които въпросният начин на работа помага и на пишещия, и на четящите да се ориентират по-добре в различията и детайлите на коментираните текстове. Освен това допускам, че подобни инициативи често са резултат на вътрешно усещане и интуиция, инспирирани от самия художествен текст, отколкото на съзнателен избор. Последното не е пречка за провеждането на достатъчно амбициозни, аналитични наблюдения, които завършват със съответните изводи.

По подобен начин са осъществени и страниците, посветени на романите на Стефан Бакърджиев и Христо Карастоянов. Но без съмнение романът на Бакърджиев е развълнувал и ангажирал в доста по-голяма степен вниманието на Дора Маринова и тя ни е предложила интересни наблюдения и поводи за размисъл – особено що се отнася до риска на автора да въведе в художествено обращение хипотези, занимаващи историците, и то не от вчера. Включително и такива, които искат да определят идентичността и привързаността ни спрямо големите символи на християнството, в частност – на православието. Четох с подчертан интерес тези страници... Далеч по-малко бях развълнуван от написаното за романа на Христо Карастоянов. Възможно е тук не субектът, а обектът е бил в по-слаба позиция и това неминуемо да се отразило на написаното... Що се отнася до романа „Чамкория“, разбирам аргументите на докторантката и ги уважавам, въпреки на пръв поглед странното композиционно решение с оглед на цялото, но ще си позволя да оставя без нарочен коментар и оценка тази част на изследването, както и впечатленията си от романа. Не мога обаче да се да не споделя, дори от позицията на обикновен читател, че цялата тази вавилония от сюжети, мотиви, исторически визии и препратки, фикционални и реални личности, диалози със споменатите до тук романи, звучи, поне за мен, меко казано, обърквашо и недотам сериозно. Истинско чудо! А текстът – узаконено дете на гения, щом е успял да постигне толкова много неща едновременно! Признавам, че без детайлната картина на Дора Маринова, отчетливо представила всички тези страни на рома, едва ли щях да си дам сметка за същинските качества на „Чамкория“...

Четвърта глава, „Образи на 40-те години на XX век в съвременния роман – кризи и подеми“, представя панорама, свързана със следващата по време историческа реалност. Част

от нея са концептуалните обрати, присъщи на постмодерното писане, защото то има навика да преобразува (проблематизира, а понякога и да отрича) битуващите представи за история и минало. Ако увеличим ъгъла на гледане, би трябвало да признаем, че иде реч за културноисторически опит, в който се помиряват енергиите на научното знание, политическите интереси и народната памет. По-безконфликтна от гледна точка на романовата ни традиция изглежда повествователната формула, избрана от Весела Ляхова в „Бежанци“, за разлика от тази на Ангел Игов, който, освен всичко друго, има амбицията да прочете и „критически“ събитията. По своему амбициозно и респектиращо се оказва и намерението на Соня Тодорова в „Перлите на Ани Ландаум“ да ни направи съпричастни на отдавна познати, както подчертава Дора Маринова, но наистина травматични събития, залегнали в националната ни памет и история. Тук съпоставката с романите на Ангел Игов и Весела Ляхова безспорно е в услуга на анализа и търсените изводи.

„Заключението“, освен задължителните коментари и аргументи за направеното в дисертационния труд, ни представя и тезата, че романите от посочения период актуализират „въпросът за кризата, в която се намира българското общество“, както и „неистовите опити на съвременния човек да намери както своята личностна, така и национална идентичност“. Това, според докторантката, прави да изглеждат *върщането към миналото и ревизията на историята повече от необходими*. Изказаното мнение не противоречи на мисленето за жанра и след Девети септември 1944 г., но очевидно само принципът е един и същ. Е, не само той... Досещайки се за това, докторантката съзнателно или по интуиция е предпочела да разсъждава повече върху постигнатото при постмодерните проявления на жанра. Приемам, че е основателно – включително и от позицията на поколенчески интерес и мислене. По-важното е, че Дора Маринова е пребивавала, при това успешно, в една толкова капризна и трудно познаваема в мащабите си континентална земя, каквато е романът. И особено в още по-екзотичните и капризни територии на романа, наричан исторически, макар последният винаги, по условие, да е съвременен, част от текущия литературен процес и в повечето случаи поставя или се опитва да решава проблеми на своето време. Като се домогва до „езика“ на историята, обаче. Така, говорейки на езика/диалекта на миналото, романът с исторически сюжет успява да компресираща по уникален начин литературното и извънлитературното времепространство и да осигури на писателя, след него и на читателя, възможност за свободно пребиваване/придвижване в настоящето и миналото. Придвижване без досадните граници между бит и литература, история и фикция, изкуство и наука, повторимо и неповторимо... Поне до момента, в който самата история не реши да спре и да застане с гръб към миналото. Към самата себе си. Тогава... тогава започва предоговарянето на границите и на концептите...

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Дисертационният труд на Дора Маринова безспорно има своите приносни моменти и в перспектива би могъл да бъде полезен както в работата на специалистите за поредното осмисляне на жанра и протичащите в литературата ни процеси през последните 30 години, така и за студентите и всички онези, които имат задълбочен интерес към българската литература. Фактът, че се работи с респектиращ брой автори и заглавия, за които съвременният читател, в това число и литературният специалист, може би не е чувал и не познава поради особеностите на днешния литературен бит, периодика и културна комуникация, е сам по себе си достатъчно красноречив. Освен това се формулират и систематизират редица проблеми, които продължават да вълнуват българското общество – и на равнището на литературните прочити на миналото и историята, и като драма на съвременното научно/историческо мислене. Приведени са сериозни изследвания от различни области на знанието и това без съмнение е допринесло за успешното завършване на работата.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите, съпътстващи написването на дисертационния труд, са тясно свързани с общата проблематика и отразяват важна част от етапната работата и цялостното осъществяване на научния проект. Те издават склонността и качествата на Дора Маринова да работи аналитично, залагайки на оперативното бораване с литературния текст, но и да търси и открива по оригинален начин наличности, които могат да ѝ донесат признание.

9. Лично участие на докторанта(ката)

Дисертационният труд има всички белези на личното участие и оригиналност на докторантката при разработването на проблема и разкрива в необходимата степен нейните професионални качества и умения да се реализира в избраното направление.

10. Автореферат

Авторефератът отразява реално съдържанието и идеите, на които залага дисертационния труд. Лаконично и убедително са резюмирани основните акценти в аналитичните наблюдения, коментарите и собствените визии за качествата на отделните романи, както и на онова, с което те се включват в общия процес и развитие на жанра през заявения период.

11. Критични забележки и препоръки

Тъй като част от критичните бележки вече бяха направени в хода на характеристиките и оценките ми за дисертационния труд, тук е излишно да бъдат повторени. Ще спомена само, че с оглед на по-пълното представяне на някои тематични аспекти по-нататък могат да се привлекат и други романи като „Любовта и смъртта на първия след Бога“ на Неда Антонова (2017), „Стамболов. Воля за държава“ на Бойко Беленски (2015) и др., включително и още детайли от дисертационното изследване на Галя Конах за историческите визии и сюжети в съвременната българска романистика и новелистика. Разбира се, в духа на направените вече уговорки за решаващия избор на историческите етапи и личности в условията на нееднозначните критерии и оценки за художествените текстове. Последното не бих изрекъл по повод на романа на Неда Антонова, който в много отношения е нещо наистина ново, интригуващо и поема отговорността по създаването на един по-различен образ на Левски на фона на утвърдените представи за тази изключителна личност.

12. Лични впечатления

Бих прецизирал част от заглавията на отделните глави и техническите страни в текста. Много от засегнатите проблеми са в резонанс с интересите ми към жанра, а част от визираните историческите личности и периоди са били предмет на научно обговаряне в изследванията ми от по-близкото и по-далечното минало.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Убеден съм, че при една нова редакция и прецизиране на текста, особено в композиционно отношение, той може да бъде публикуван и представен на специализираната и на по-широката читателска аудитория. Вероятно би спечелил и от въвеждането на няколко страници за още един писател с пловдивско име и национално присъствие – Рашко Сугарев. И то именно по повод на написаното за Милен Русков и „Възвишение“. Защото последният роман има своя типологичен предходник в лицето на „Преображения господни“ (1988). Вместо аргумент, ще приведа фрагмент от обложната страничка на книгата:

/.../

„Е, между годините 1853 – 1877 из България и по Влашко се разшаваха и едни други люде – пак блъгари, без пул пара в джеба, що изтърпяха най-големи противности от към поминъка си, и тия чеда на ветрищата, без да ги е еня за руси, френци, лондризи, къту хоругви ся люшкаха под разгърдените си ямурлуци четвърт век и в пек, и в студ, и в жад...“

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Дора Маринова притежава необходимите научни качества и отговаря на всички изисквания за постигнати научно-приложни и приложни резултати. Същото може да се каже и по отношение на личния принос на докторантката при разработването на проблема и способността ѝ да предлага оригинални решения. А това отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените от нея материали и дисертационните резултати също са в съответствие с изискванията на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ. Дисертационният труд свидетелства за сериозни теоретични знания и необходимите професионални умения по научна специалност *Българска литература*. Всичко това ме кара да дам положителната си оценка за дисертационния труд на Дора Василева Маринова и да предложа на уважаемото научно жури да ѝ присъди образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1 Филология; докторска програма Българска литература (Българска литература след Първата световна война).

01.08. 2020 г.

Рецензент: проф. дфн Сава Василев

(ак. дл. н. ст. име фамилия)